

DYMLINGEN

Nr 1 2010 Årg 22

Svenska Norgehjälpen

En folkrörelse under andra världskriget
sidan 4-5

Vilda läkeväxter

De kloka gummornas hemligheter
avslöjas på sidan 10-11

Intryck från fågelmarker

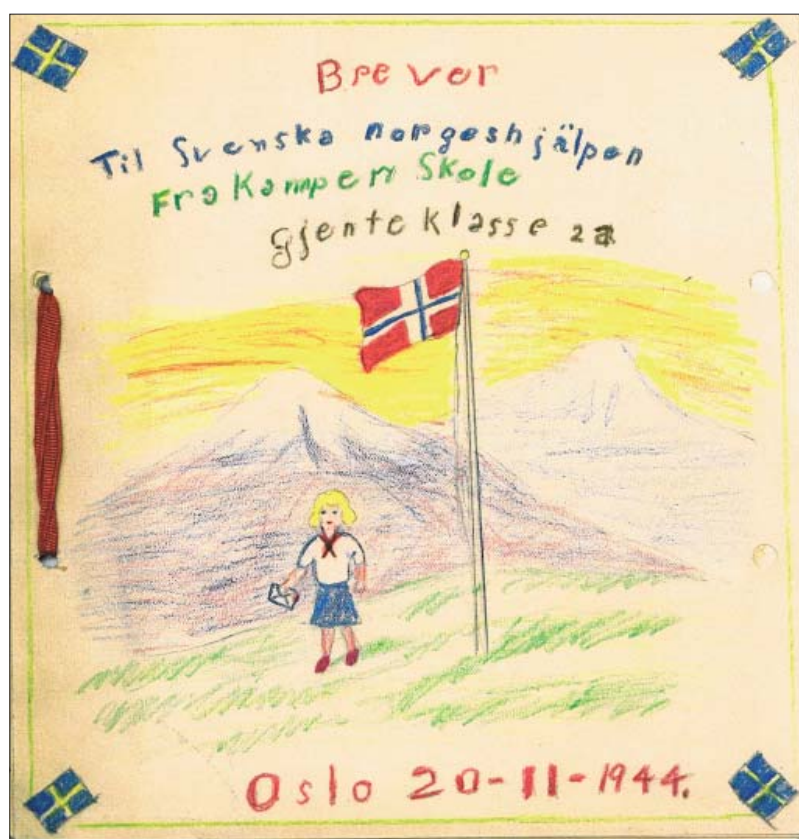
Haldo funderar över fåglars beteenden,
sidan 15

Sörmlands museum gräver ett stort hål i centrala Nyköping.

sidan 8

Restvärdesräddning och katastrofberedskap

sidan 7

Gammaldags - inte alls!

Lördagen den 29 maj är det dags igen för Gammaldags Marknad i Malmköping. Med gammaldags menas att marknaden har anor sedan 1000 år tillbaka, inte gammaldags inriktning även om mycket har rötter från förr. Här visas många exempel på anpassning till modern teknik och presentation.

Inför sitt 75-årsjubileum 2006 erbjöds vi i Södermanlands hembygdsförbund att vara med på marknaden detta år. Vi nappade förstås och bjöd in medlemsföreningarna att visa upp sig och sin verksamhet i partytält. De flesta ställde upp. Vi inbjöd också till fototävlingen "Så ser jag min hembygd" och till att tillverka bästa hembygdsstång med symboler för hembygden.

På marknadsdagen redovisades resultaten i fototävlingen och hängdes föreningarnas årsskrifter upp i "Kunskapens träd". En utställning av föreningarnas hembygds- och folkdräkter rönt uppmärksamhet i media. Största engagemanget lades nog ner på att göra hembygdsstänger. Intåget, motsvarande militärernas samlingar för hundra år sedan, med 50-tal stänger var maffigt. Näshulta hembygdsförening vann priset för bästa stång!

En rundvandring bland föreningarnas utställningar visade vilken livlig verksamhet som försiggår i länets hembygdsrörelse. Varje förening är unik och satsar med olika inriktning. Sammanlagt drygt tjugo-

tusen medlemmar i länets föreningar ger resultat och innebär att var 13:e sörmlänning är medlem i en hembygdsförening. Mitt förslag, att nu satsa på att var 14:e ska vara medlem, har av någon anledning inte antagits.

Sörmland på torget

Det område, Sörmlandstorget, som vi tilldelades vid jubileet har vi fått disponera även följande år och då samsats med Sörmlands museum och Hemsjöföreningen Sörmland. Så även i år med tre stora tält och torg framför för aktiviteter vid vackert väder.

Hembygdsförbundet presenterar i sin del av tälten sin årliga katalog över medlemsföreningarnas evenemang under sommarmånaderna – hämta ditt exemplar. Passa också på att studera byggnadsvård, dokumentation och ungdomsengagemang (besök väntas av Tant Brun, Tant Grön och Tant Gredelin, kanske även lilla Prick). Här visas också hur hembygdsföreningar kan presentera sina samlade uppgifter för till exempel släktforskare, hur man gör ljudinspelningar och en tidning för hela Sörmland.

Besök Sörmlandstorget den 29 maj och konstatera att numera används kunskap från förr som grund för framtiden. Med barnaktiviteter i områdets finns också många möjligheter att lära generationer emellan.

Det finns mycket att se och lära på årets Gammaldags Marknad!

GÖRAN DAHLBERG

Södermanlands hembygdsförbunds kansli:

Jennie Fornedal och Christel Comstedt

Om vi inte svarar i telefonen, lämna ett meddelande eller mail.

Vi svarar så fort vi kan.

Adress: Behmbrogatan 20
611 32 Nyköping
Tel 0155-28 43 00
E-post: kansli@hembygd.d.se

Postgiro: 7 67 22 - 8
Bankgiro 619-1928
Hemsida: www.hembygd.d.se

Innehåll

Gammaldags inte alls!	2
Debatt	3
Svenska Norgehjälpen	4
Norsk språkövning	5
Melodier från de norra länsdelarna.	6
Restvärdesräddning och Katastrofberedskap	7
500 år och 580 kubik kulturlager	8
Barn och Ungdomsgrupp	9
Några vanliga vilda läkevaxter	10-11
Årsskrifter	12-13
Barn- och Ungdomsverksamhet	14
Några färskas intryck från sörmländska fågelmarker	15
Sörmland, en dikt	16

DYMLINGEN NR 1 2010

Ärgång 22 Södermanlands hembygdsförbund

Redaktörer: Jennie Fornedal
Christel Comstedt

Ansvarig utgivare:

Jan Eric Rosenqvist

Manusstopp till nr 3/2010 är

15 september

Framsida: Årdala hembygdsgård i försommarskrud. Foto Jennie Fornedal, ACCESS 2006-2008. Teckning och tackbrev från Flickklass 2a tillhör Riksarkivet.

Distribueras till prenumeranter samt till styrelseledamöter i hembygdsföreningarna i Södermanlands län. Till anslutna föreningar i Stockholms län skickas tre ex. Upplaga 1 800 ex. Linderöths Tryckeri, Vingåker, april 2010
ISSN 0349-86662

Debatt

Bästa hembygdsvänner! Redaktionsgruppen för denna tidning har diskuterat om vi ska börja med en sida för debatt och insändare i aktuella frågor för hembygdsrörelsen. Inledningen till en sådan sida kommer här. Välkommen med dina synpunkter!

Vi är säkert överens om hur viktigt det är för hembygdsföreningarna att arbeta med och för "Dåtid – nutid – framtid". Fortsättningen här handlar om nutid och framtid för oss på landsbygden.

Kurt Nyström från Lunda hembygdsförening och medlem i redaktionskommittén lämnade in en skrivelse med rubriken "Slå vakt om distriktssköterskorna på landsbygden". Bakom denna står de fyra hembygdsföreningarna Lunda, Bergshammar, Tuna och Kila som tillsammans med andra ideella föreningar i Kiladalen bildades 1992 Kiladalens intresseförening. Detta för att kunna samarbeta med bland annat viktiga samhällsfrågor som rör bygden under den gamla devisen "Ju flera vi äro, desto starkare vi bliva".

Säkert känner de flesta sörmälningar till den vackra Kiladalen som, i stora drag sträcker sig mellan Bergshammar och Stavsjö där gamla Riks-ettan sträcker sig fram i östra Sörmland.

Undertecknad har tagit sig friheten att korta ned och sammanfatta ovannämnda skrivelse. För den som vill läsa den i sin helhet kontakta kurt.nystrom@spray.se

Initiativet togs av Kila hembygdsförenings ordförande varefter ett stormöte anordnades den 7 december i Jönåker. Det hade då blivit känt att

distriktssköterskemottagningarna på landsbygden skulle omorganiseras. Utan förvarning och information hade samma dag en skylt satts upp på mottagningen i Jönåker. "BVC flyttar den 15 december till Bagaregatan" (i Nyköping).

Inbjudan till mötet var representerar från landstinget och Nyköpings kommun som bland annat informerade om att "organisationsförändringen är till för att säkerställa omsorgen om de vårdsökande samt att kvalitetssäkra verksamheten". Det är också ekonomiskt fördelaktigt för Landstinget. "Man förstår att det på detta följde en livlig diskussion!

Nyligen lämnades ett betänkande om samhällsservice på landsbygden till regeringskansliets utredare Lars Högdahl där man pekade på att all service måste utgå från landsbygdebors behov och inte vad som är praktiskt och bekvämt för myndigheterna. I betänkandet betonas också vikten av att involvera den ideella sektorn för att finna samverkanslösningar för lokal service. Vi landsbygdsbor har under flera år upplevt hur allt mer av samhällsservicen försvinner från våra små tätorter. Även sådant som inte landstinget råder över, som skolor, bibliotek, butiker och post. Hur ska vi då få barnfamiljer att bo kvar på, eller flytta till landsbygden?

Slut på referatet, men fler relevanta frågor och påpekanden finns som sagt i artikeln.

Länsomfattande fråga

Ytterligare en arbetsgrupp som gäller distriktssköterskemottagningarna har bildats i östra Sörmland av Tystberga och Bälunge hembygdsföreningar tillsammans med andra föreningar i bygden.

Landstinget styr ju över oss alla så jag är ganska säker på att det har bildats eller är på väg att bildas liknande arbetsgrupper i olika delar av länet. Det vore intressant att veta. Ju fler som engagerar sig desto större möjlighet att nå ett positivt resultat.

Vi är redan många som håller våra tummar riktigt hårt för att Landstingets politiker tänker om i denna för landsbygden så viktiga fråga.

Och framtiden då?

Avslutningsvis en personlig reflektion. Under min tid som hembygdskonsulent var det en fråga som ständigt återkom vid kontaktbesök och i andra sammanhang. Nämligen en oro för återväxten det vill säga "vad som kommer att hända efter oss? När vi inte orkar längre?" Oron för att inte kunna engagera flera yngre människor i våra hembygdsföreningar som både kan föra kulturarvet vidare till nya generationer och arbeta för en positiv utveckling.

Ja, oron är verkligen befogad om landsbygden avfolkas på grund av att den viktiga samhällsservicen försvinner. Vad händer med våra hembygdsföreningar då?

BARBRO RUNDSTRÖM

Svenska Norgehjälpen

– En folkrörelse för ett broderfolk i nöd

Det är temat för en ny utställning på Mälsåkers slott i sommar. En sevärdhet som förhoppningsvis ska locka barn och ungdom är teckningar, dikter och brev från norska skolbarn, som tack för svenskesuppe och svenskepaker. Nu har dessa barn blivit äldre pensionärer men minns med vemod och glädje hur de under andra världskriget, tack vare insamlingar i Sverige, utspisades från soppkök och till jul- och sommarlov fick presentpaket. Svenskepaker innehöll "lyx" som var bristvaror i det ockuperade Norge: tandborste, tvål, kam, kexchoklad, kola, burkmat, knäckebröd...

Vi kallar utställningen om Svenska Norgehjälpen ett kunskapsprojekt. En prioriterad målgrupp blir skolungdom, i ett första skede högstadies elever vid alla Sörmlands skolor. Utvalda elever ska "bussas" till Mälsåker för att sedan bli "ambasadörer" på respektive skolor. Stal-

larholmsskolan har sedan länge "adopererat" slottet och elever därifrån ställer upp som värdar och värdinnor för att hjälpa de ordinarie guiderna att ta hand om besökande skolgrupper. Eleverna får se utställningen om Svenska Norgehjälpen, bjuds på svenskesuppe till lunch och ska givetvis även göra en rundvandring i det vackra Tessinslottet från Sveriges stormaktstid.

Ett aktuellt syfte

Syftet med att lyfta fram Svenska Norgehjälpen som en del av svensk-norsk samtidshistoria är att aktualisera medkänsla och solidaritet över gränser i krig, kriser och konflikter. Utställningen kan också vara en plattform för att sprida kunskap om och väcka opinion i nutida samhällsfrågor om flykting- och främlingskap och även nynazism. I ett nästa steg år 2011 ska skolgrupper från övriga Mälardalen inbjudas till Mälsåkers slott, som också kan bli ett attraktivt mål för norska skolresor till och från Stockholm. Mälsåker har en given plats i Norges krigs- och ockupationshistoria som förläggning för rustning av "polistrupper" 1943-45.

"Svenskesuppe"

Norge är idag ett mycket rikt land tack vare stora naturresurser, olja och gas. Annorlunda var det för 65-70 år sedan. Då var Norge ockuperat och exploaterat – inget annat land blev så plundrat av Nazi-Tyskland, räknat per capita.

Utställningen om Svenska Norgehjälpen har inspirerats av flera norrmän, bland annat Knut Claudi Fjerdingsstad i Oslo. Han ingick i en

besöksgrupp från Norge, då "Mälsåkers slottbarack" invigdes i maj i fjol. Knut Claudi berättade livligt om utspisning av svenskesuppe i hans skola och om det särskilda ljud som uppstod då alla elever, för att få i sig de sista dropparna soppa, skrapade med sina skedar i medhavda återbrukade konservburkar med räfflade bottenar. Vi bad Knut Claudi skriva en berättelse om detta, som återges här intill som norsk språkövning!

Svenskesuppe och svenskepaker var bara en del av Svenska Norgehjälpen, men särskilt minnesvärd för dåtida skolbarn som nu är äldre pensionärer. Nu får de möjlighet att för barn och barnbarn visa upp en gestaltning av detta bistånd. Vid ockupationens början våren 1940 terrorbombade det tyska flygvapnet flera norska städer och den första hjälpen bestod av monteringsfärdiga svenskehus. Flera privata och lokala hjälpinsamlingar kom snart igång. Biståndet samordnades från augusti 1942 genom den riksomfattande Svenska Norgehjälpen med LO, SAF och KF som de främsta dragloken. Svenska Norgehjälpen mobiliserades av 30-talet ideella och politiska förbund. Omkring 800 lokala kommittéer samlade in pengar, begagnade kläder och skor, husgeråd m.m. Bland annat skänktes 65 000 ton livsmedel. Trettondagen 1943 arbetade c:a 40 000 svenskar extra vid 150-talet företag, en insats som gav 600 000 kr. Anställda och företagsledningarna samarbetade och en av de största givarna var näringslivets fond Norvegia. Svenska staten och Norges exilregering i London gav miljonbidrag. Hjälpen kulminerade krigsslutet 1945 med en stor insamling via Sveriges Radio.

Kunskapsprojektet

Störst sponsor av vårt projekt är Söderbergsstiftelserna med ursprung i AB Söderberg & Haak, ett av de företag som tidigt ställde upp för Svenska Norgehjälpen under kriget.

Forts nästa sida

Norsk språkövning

ur brev från Knut Claudi Fjordingstad, Oslo:

"Hvor kommer så "svenskesuppen" inn i all denne elendighet hva angår skolegang? Suppen, eller rettere råvarene kom som en gave fra Sverige. Den ble tilberedt daglig på et stort felleskjøkken og transportert til den enkelte skole i store spann. På skolen ble suppen så delt ut til sultne barn seks dager i uken. Fire dager fikk vi havresuppe, og to dager fikk vi kjøttsuppe.

Hva spiste vi så av? Det mest vanlige var en brukt hermetikkboks som hadde inneholdt seikaker. Boksen av nemlig av aluminium, ca 14 cm i diameter, ca. 8 cm høy og med riflet bunn omtrant som et gammeldags vaskebrett. Lydnivået var høyt når 25 elever skrapte ut de siste rester av suppen med stålskje mot bunnen.

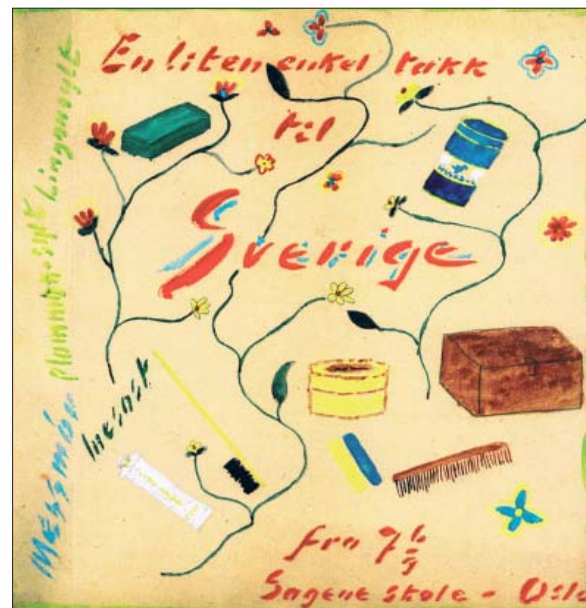
En gang fikk en klassekamerat en kjøttbit på størrelse med en gutts knyttneve i suppen. Den ble pakket inn i kladdepapir og omsorgsfullt båret hjem, der den så utgjorde familiens søndagsmiddag.

"Svenskepakkene" som ble utdelt til jul hvert år, og så vidt jeg husker også ved skoleslutt i juni måned, nådde frem til alle skolebarna gjennom mesteparten av okkupasjonen. Hva inneholdt så disse forjettede pakker? De var i brun papp, på størrelse som en skoeske, og inneholdt

matvarer som hermetikk og pålegg samt et lite utvalg nødvendighetsartikler, ting som ikke var å oppdrive i det okkuperte Norge.

Blant hermetikkbokser med sardiner og skinke, tannbørste og såpe, var det en stor pappbox med mjuk gräddkola som het "Snöhetta" eller "Fjällbrynt". Å, vad fröjd! En klassekamerat av meg ved navn Bjørn, påstår i sine erindringer at han ved å bruke pekefingeren,

greide å spise opp alt det søte pålegget før turen med skolevognen på tunnelbanen hadde tilbakelagt halve hjemturen. Selv husker jeg min store glede ved å finne en kam i min pakke mens andre "bare" fikk skollisser. Det å eie en riktig kam den gangen, var noe stort!"

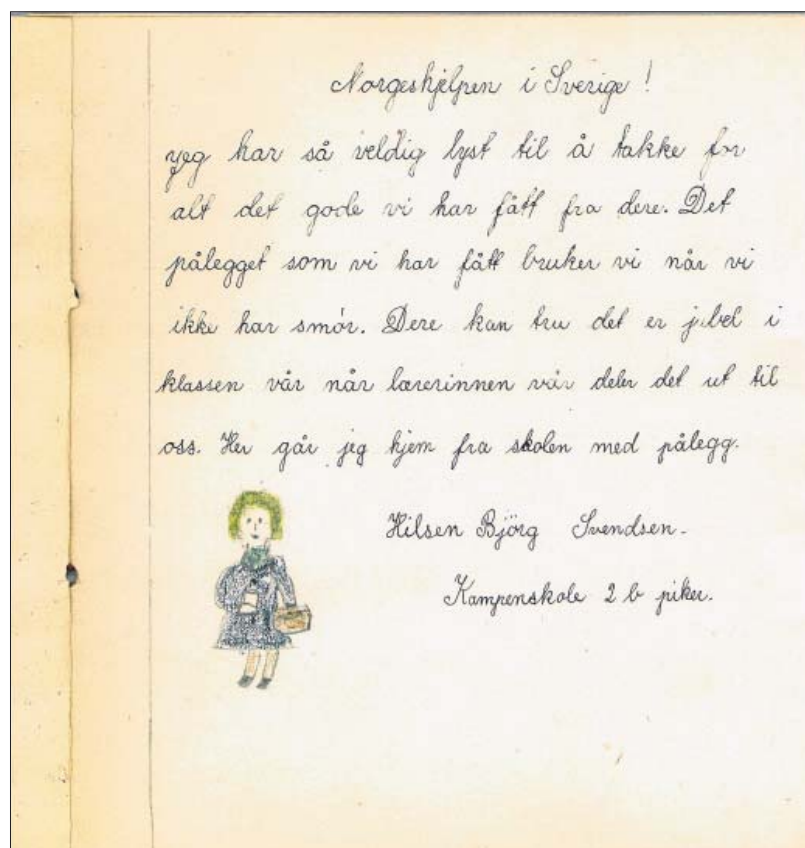

forts.

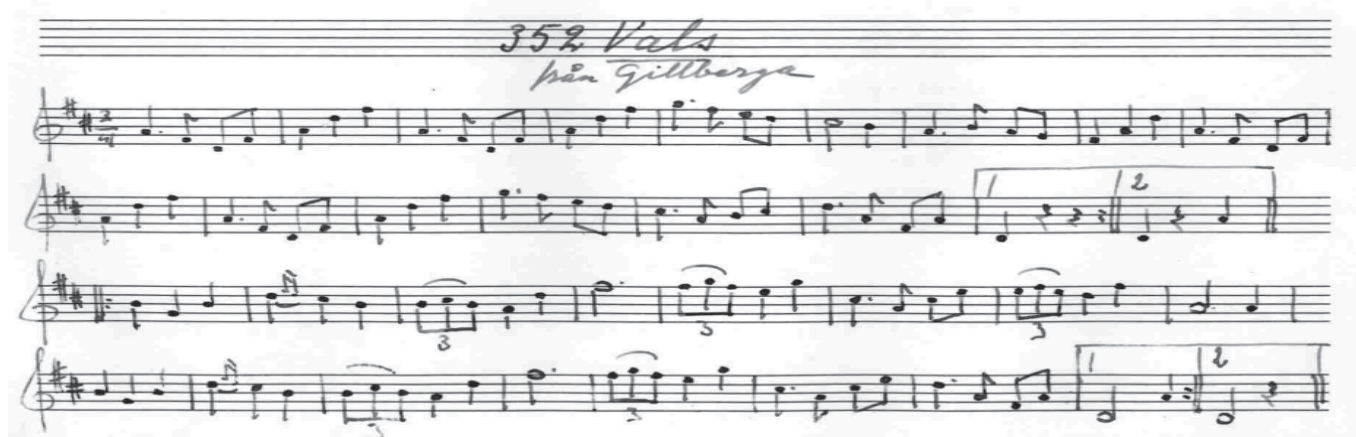
Alla tackadresser från norska barn har vi hittat i Riksarkivet i Stockholm. Ett annat fynd är en smal-film, som lånas ut av prästen Folke Bergh i Uppsala. Han var under kriget verksam i svenska Margareta kyrkan i Oslo, som användes för utspisning av svenskesuppe till både barn och äldre och var en viktig central för Svenska Norgehjälpen i stort. I utställningen ska också ingå en läshörna, ett "bibliotek", som skapas i samverkan med Multeum i Strängnäs.

Kunskapsprojektet Svenska Norgehjälpen är en del av verksamheten på slottet i regi av Föreningen Mälsåkers Framtid. Har ni frågor eller förslag apropå Svenska Norgehjälpen är ni välkomna att höra av er till oss! ANDERS JOHANSSON

Jan Brandt (tel 0708-44 44 11 och jan.brandt@hotmail.com), medan ovantecknad (tel 0709-36 03 55 och aj.torpethoglund@bahnhof.se)

Melodier från de norra länsdelarna.

Tänk så mycket folkmusik det finns. Det gäller bara att hitta den. Kan man sen spela melodierna så är det ytterligare en fördel. Sveriges Spelmansförbund gjorde ett jättejobb på 1930-talet genom att teckna ner det mesta av den musik som lokala spelmän spelat och komponerat både på 1800-talet och på 1900-talets början i Sörmland.

Mycket av det de spelat hade också komponerats av äldre spelmän, förfäder och tillresta spelmän. Men nu finns det mesta nerskrivet och bevarat för framtiden. Många melodier är otroligt fina, trots att dom hamnat i skymundan av de stora kompositörerna av gammaldags folkmusik och gammeldans. Tänk så många fina valser som komponerats ute i bygderna och som skulle blivit verkliga storsäljare om sådana storheter som t.ex. Calle Jularbo eller Andrew Valter fått lansera dom. Nej, istället spelades dom på lokala bröllop och andra mindre festligheter.

Jag har sökt efter melodier från "mitt" hörn av Sörmland, de norra länsdelarna. Jag har funnit två melodier som skiljer ut sig i mängden.

Hugo-Pelle

Västra Rekarne församling, norr om Hjälmaran, med närheten till Västmanland och tillhörande Eskilstuna kommun kan skryta med många fina spelmän från förra se-

kelskiftet. En av dom mest kända var kanske Hugo Valfrid Pettersson, kallad "Hugo-Pelle" Pettersson. Han föddes den 20:e augusti 1892 i Eskilstuna. Hans far var också en duktig spelman, han dog 1902, och var mycket anlitad på danser och fester. Hugo-Pelle var trettiosex år när han började spela fiol. Han hörde då en känd östgötaspelman, Josef Alm, varvid intresset för folkmusiken vaknade. Sedan dess har han komponerat åtskilliga melodier i gammal stil. En av de mest kända är kanske "Marsch från Västermo".

Marschen nedtecknades så sent som 1940, därför kan man anta att Hugo-Pelle inte var så väl införd med noter. Spelmännen i Öja och Västermo, även i Eskilstuna, spelade den mycket på 1940 och 50-talet, och särskilt på bröllop. Därför kom den så småningom att kallas "Västermo Brudmarsch". En skräddare säger att denna melodi oftast spelades när brudparet skulle gå ut ur kyrkan. Då påstår man att var det en alldeles särskilt stilig brud så spelades mar-

schen mycket långsamt. Annars får man förutsätta att tempot var det normala. Jag har förstått att man än idag på spelmansstämmor och spelmansträffar gärna spelar "Västermo Brudmarsch".

Vals från Gillberga

En annan melodi som jag tycker kräver sin uppmärksamhet är en vals som heter "Vals från Gillberga". Det finns många Gillberga i vårt land men denna vals har fått namnet från Gillberga i Västra Rekarne församling, därom råder inget tvivel. Kompositör är Karl David Karlsson från Folkesta. Denne Karl David var lantbrukare och fjärdingsman i Folkesta, strax nordväst om Eskilstuna. Han lär ha fått lära sig spela av en gammal skomakare, Olof Olsson, från Strömstugan i Råby-Rekarne. Tre av Karl David Karlssons söner spelade också fiol, en av dem var dessutom fiolbyggare. De lär ha spelat mycket på bröllop och fester i både Öja och Västermo.

ERIC ANDERSSON

Marsch från Västermo

Restvärdesräddning och Katastrofberedskap

Ingen planerar att bränna ned sin hembygdsgård, men tyvärr sker det ibland katastrofer som innebär att delar av eller hela museer brinner ned. Är vi redo när katastrofen kommer? Kan vi fatta snabba och bra beslut om hur vi agerar för att rädda det som är värdefullast i samlingarna?

Restvärdesräddare skyddar olycksplatsen från vidare skada. Finns på regionnivå; www.rvr.nu Restvärdesräddaren betalas av försäkringsbolaget och kostar inte föreningen någonting. Det är en person som har kompetens att se till att så snabbt som möjligt begränsa skadorna som uppkommit, i regel vid en brand.

Medvetenhet

Katastrofberedskap är en grundförutsättning för att börja med en katastrofberedskap. Fundera över vilka hoten är mot museet, arkivet och andra byggnader och samlingar föreningen förfogar över. Hur stora är dessa hot?

Öva

Hur ska ni bete er om olyckan är framme? Förbered er för katastrofinsatser och öva. Det kanske känns lite konstigt att leka brand eller översvämning, men att ha övat ökar förutsättningarna för en lyckad insats i "skarpt läge".

När riskerna är identifierade är ett logiskt steg att diskutera hur man kan minimera riskerna. Upprätta lämpliga rutiner som minskar risken för att det ska kunna börja brinna eller rinna vatten på olämpliga ställen. Rutiner kan också vara till för att upptäcka till exempel skadedjursangrepp och vattenskador på ett tidigt stadium.

Nätverk för krishantering

Diskutera nätverk och kontakter. Vilka kontakter är viktiga att upprätta för att få omedelbar hjälp att bära och rädda från brand eller vatten och vilka kontakter är viktiga för att konservera materialet? Ett tips som kommit upp är att bjuda in Räddningstjänsten. Om de sett lokalen och vet var era checklistor finns så kommer de att kunna göra ett bättre jobb om det skulle börja brinna.

Prioritera och förebygg

Vad är viktigast och hur ska det räddas? Upprätta checklistor över det värdefullaste materialet och över hur det bör räddas. Vissa saker är inte bara att slänga över axeln och bära ut.

Fällor är ett bra sätt att upptäcka att det finns skadedjur. Höst- och

vårstädningen är viktiga då damm och smuts är en bra grogrund för både skadedjur, mögel och annat som kan skada samlingarna. Mest smuts finns det på golvet och ca en och en halv meter upp.

Frysning är ett vanligt sätt att ta hand om bland annat blött material och material angripet av skadedjur.

Boken *Handbok i katastrofberedskap och restvärdesräddning* finns att ladda ned gratis på www.raa.se/rvr Fokus i boken ligger på riskanalys och ansvarsfördelning med många konkreta tips, bilder och exempel från verkligheten. Här finns också gott om checklistor som är användbara och som kan leda arbetet vidare.

JF
Denna text bygger på anteckningar från föreläsning i samband med Försäkringskonferens i Falun den 12 februari 2010.

Ladda ned denna bok på www.raa.se/rvr. Där finns också checklistor att arbeta med. Olyckan väntar inte tills vi är beredda, den kommer ändå.

Handbok i katastrofberedskap och restvärdesräddning (RVR)

för konst- och kulturhistoriska samlingar, byggnader och miljöer

www.raa.se/rvr

500 år och 580 kubik kulturlager

I mitten av mars år 2010 inleds en närmast unik arkeologisk undersökning inom en del av Stadshusparkeringen i centrala Nyköping. Stadsarkeologiska undersökningar av den här storleken är mycket ovanliga. Därför finns mycket goda förutsättningar att besvara många olika frågor. Träbelagda gator, rester av byggnader och olika föremål kan berätta om hur det var att leva i Nyköping under medeltiden, och om hur staden uppkom och förändrades genom århundradena. Generellt sett är våra kunskaper om de medeltida tätorterna och deras livsmiljö knapphändiga, särskilt i Mellansverige. Därför kommer arkeologerna att koncentrera sig på tiden från de äldsta skedena och fram till 1665 års brand.

Resultaten presenteras på många sätt

Under hela fälttiden kommer vi att presentera nya resultat för alla intresserade, på hemsidor och på plats genom visningar och anslagstavlor. En del av förmedlingsverksamheten kommer helt att riktas in mot skolorna under ledning av pedagoger och arkeologer. Tanken är också att undersökningen så småningom ska resultera i en utställning, böcker och ett flertal föredrag.

Tidplan och bakgrund

Projektet är ett samarbete mellan RAÄ UV-mitt och Sörmlands museum, och genomförs med anledning av att kommunen planerar för ny bebyggelse inom området. Tidigare har mindre undersökningar visat att platsen innehåller omfattande lämningar från Nyköpings medeltida skeden.

Fältarbetet kommer att pågå mellan 15:e mars och 31:a oktober år 2010. Därefter följer bearbetning och analyser av det arkeologiska materialet under åren 2010-2013.

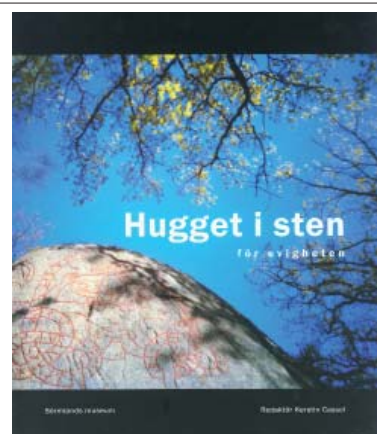
Mer information hittar du här

www.sormlandsmuseum.se
www.arkeologiuuv.se
www.nykoping.se
www.lansstyrelsen.se/sodermanland

Kontakt

Ann-Mari Hållans Stenholm, projektledare (RAÄ UV-Mitt), 010-480 80 78

Patrik Gustafsson, arkeolog, förmedling & visningsverksamhet (Sörmlands museum), 070-651 06 71

Mer sörmländsk arkeologi hittar du i den nypublicerade boken *Hugget i sten - för evigheten* som Sörmlands museum gett ut. Boken ger dels en bild av lämningar i Sörmland, men berättar också om hur stenar förmedlar sitt historiska budskap.

Barn och Ungdomsgrupp

Före detta Skolgruppen har, efter en tids vila, återuppstått nu under namnet Barn och ungdom.

Avsikten med vilan var inte att Skolgruppen behövde ta igen sig efter påfrestande insatser i samarbetet skola/hembygdsförening utan att ge hembygdsföreningarna tid att förhoppningsvis starta nya samarbeten med skolorna eller utveckla pågående projekt. Ni kanske minns, och har sparat, "Hembygd på schemat" den skrift som hembygdsförbundet gav ut 2002. Där finns många goda exempel på fina och fortfarande aktuella samarbeten med skolan, men det är trots allt några år sedan och alldeles säkert finns nu nya och spännande projekt att uppmärksamma och tipsa om.

Barn i fler åldrar

På riksförbundets årsmöte 2009 i Lund fattade stämman beslut om att utvidga samarbetet med skolan till att omfatta fler åldersgrupper än årskurserna 1-6 som de flesta hembygdsföreningarna på landsbygden arbetat med. Därav den nya benämningen "Barn och ungdom". Givetvis kan vi arbeta utanför skolan med egna aktiviteter t ex på skolloven och även tillsammans med andra organisationer.

Bu!

Vi har nu bildat en B(o)U-grupp i Sörmland, hittills med endast nedanstående tre personer. Vi ser gärna flera intresserade i vår grupp. Ring eller skriv till någon av oss!

Vi tar också tacksamt emot synpunkter, idéer och önskemål från er. Just nu har vi börjat planera en nystart- och inspirationsdag den 28 augusti på Åsa Folkhögskola. Inbjudan kommer, men anteckna dagen redan nu.

Elsa Beskows tanter på pedagogiskt besök 2005. Tanterna är fr v Christina Hallströmer (tant Brun), Barbro Rundström (Gredelin), Emelie Eriksson (Grön) och Eva Dahlberg (tant/färbör Blå). Foto Göran Dahlberg

Många hälsningar BU-gruppen

Barbro Rundström, Hårkranktorp, 611 93 Nyköping, tfn 0155-22 08 97
Kerstin Jonasson, Horn Backa, 611 93 Nyköping, tfn 0155-22 51 84
Eva Dahlberg, Revlinge 5, 611 83 Tystberga, tfn 0155-26 06 83

Ortnamnsdokumentation

Ortnamnssällskapet i Uppsala, Institutet för språk och folkminnen samt Seminariet för nordisk namnforskning vid Uppsala universitet, anordnade en gemensam utbildning i ortnamnsdokumentation för hembygdsrörelsen. Ett 20-tal deltagare från hela landet samlades i Uppsala för att ta del av kursen.

Inledningsvis fick vi höra om typer, tillkomst och tradering av ortnamnen i kulturlandskapet. Vad som är "God ortnamnsred", vilka är det som bestämmer över namnen. Därefter en demonstration av "Ortnamnsregistret på nätet" den digitala databasen.

Introduktion om varför vi skall uppteckna ortnamn, vilka namn skall upptecknas och vilka kartor som ska användas. Boende på orten i fråga har många gånger ovärderliga kunskaper om sin hembygd. Vilka upplysningar som ska finnas med i den slutliga dokumentationen (uppteckningen, arkivkortet, databasen). Slutligen fick vi en praktisk demonstration av hur registrering/inmatning med hjälp av datorn ska gå till väga.

Stort intresse i gruppen när vi fick en exklusiv visning av SOFI:s samlingar i arkivsal och bibliotek på Arkivcentrum i Uppsala.

CHRISTEL COMSTEDT

Några vanliga vilda läkeväxter

Kunskapen att ta tillvara och använda örter är mycket gammal.

Skriftliga bevis från Kina finns så tidigt som 2.700 f.Kr. I Europa fanns c:a 400 f.Kr. den grekiska läkaren Hippokrates som har kallats läkekonstens fader. Från den tiden finns nedtecknat 200 läkeörter, som kan användas på samma sätt än i dag. Den gamla kunskapen har i dag fått förnyad uppmärksamhet och det finns ett allt större intresse att lära sig mer om våra vanliga läkeväxter.

På mina vandringar runt Tystberga har jag funnit en mängd olika läkeväxter som kan vara ett värdefullt komplement till vårt moderna levnadssätt, som kan förebygga såväl ohälsa som skapa och bibehålla en god hälsa. Några av dessa örter beskriver jag här lite närmare.

Liljekonvalj:

Den doftande liljekonvaljen har som torkad använts mot många sjukdomar, särskilt nervsjukdomar (epilepsi, slaganfall). Man ansåg att slem från näsa och mun var bärare av varje sjukdom. Och då viktigt att göra sig av med slemmet. De torkade blommorna fungerade som nyspulver. Jordstammen har prövats mot impotens. Liljekonvalj har förr använts som hjärtmedicin. Men eftersom att vi i dag vet att den är giftig, plockar vi bara liljekonvalj att sätta i vas och för den fina doften.

Maskros:

På försommaren är de späda maskrosbladen rika på A- och C-vitaminer och kan ätas i sallader innan bladen blir alltför bittra. Man kan äta allt på maskrosen såsom blad, blomma, stjälk och rot.

Förr använde man maskrosens rötter som kaffeersättning. De rostades och maldes som kaffe. Som medicinalväxt har maskrosen varit känd länge. I folkmedicinen har man använt den mot eksem, lever- och gallbesvär och vid matsmältningsbesvär, även måttlig förstoppning. Med den vita mjölk-saften försökte man ta bort finnar, fräknar och om roten bars i ett band runt halsen ansågs det hjälpa mot rinnande ögon. Men främst är den i dag mycket bra mot matsmältningsbesvär och som urindrivande medel.

Groblad:

Groblad finns under hela sommaren och växer ofta på stigar och gårdsplaner, gärna på trampad mark. Om fröna blir blöta bildas ett slags gelé runt dem som fungerar som ett klister. De fastnar på djurs och människors fötter och sprids på så sätt vidare. Frisörer använde förr slemmet när man skulle ordna till frisyrer. I gamla recept ofta sårsläkande och som lindrande salvor. Används i dag mot variga sår, inflammationer, sårrengöring, dra ut stickor, skoskav och som blodstillande.

Daggkåpa:

Daggkåpan är också lätt att finna, gärna på skuggig och fuktig mark. Det finns många olika arter av daggkåpan, svåra att skilja åt, och är känd för den stora droppen som bildas i bladen under natten. Det är överskottsvatten som pressas ut ur bladens spetsar. Enligt sägen samlade drottning

Kristinas kammarjungfru in droparna från daggkåpan i ett glas och gav till drottningen som drack det, för att få behålla sin ungdom. Daggkåpan kan användas till sårsläkning, sårvård, stora porer, inflammerade sår, svullnader, narig och slapp hud.

Gråbo:

Gråbo som blommar på eftersommaren har tidigare omgivits av mycket mystik och har på grund därav varit en trollört. Roten skulle grävas ner under iakttagande av vissa ceremonier. En planta av gråbo vid husknuten skyddade mot onda makter. Tvättade man sitt huvud med ett utdrag av gråbo så försvann huvudvärken. Innan humle började odlas användes gråbons blad till att krydda öl. Gråbo ansågs kunna göra kött mörare och man använde den till fyllning av gäss och ankor samt som krydda till feta köttretter och såser. Används numera vid nedsatt matsmältning, svårighet att smälta fet mat, förstoppning samt vid smärtsamma/svaga menstruationer.

Johannesört:

Johannesört som blommar rikligt under hög- och eftersommaren längs dikesrenarna har förr förknippats med magi, trolldom, djävulsutdrivning och som skydd mot demoner. Gnuggar man de gula blommorna mellan fingrarna sipprar en blodröd saft fram. Blomknopparna används sedan gammalt som brännvinskrydda och färgar brännvinet rött. Man kallade brännvinet "hirkumpirkum". Knopparna har även använts som ersättning för humle vid bryggning av öl. En substans i blommorna hyperforin, anses stärkande på nervsystemet och koncentrationen skärps samtidigt som man blir

lugnare. Man kan även använda johannesört för utvärtes bruk mot led- och muskel-smärtor, brännskador, ischias, solskador, ryggsnitt, nackspärr och allmän hudvård.

Brännässla:

Den mest värdefulla av alla vilda örter finner vi på försommaren nämligen brännässlan. Nässlan var länge "räddningsplankan" vid många olika sjukdomar. Men örten har också haft en framträdande plats inom folkmedicin även i vidskepelse. Exempel om en kvinna satte sig att kissa i ett nässelsnår skulle hon inte löpa risken att bli gravid. Piskning på bara huden med nässlor var en praktiserad behandling mot gikt. Led man av tandvärk skulle man röka nässelsstänger. Färska nässlor i mössan skulle stimulera hårväxten. I dag vet vi att nässlan är den allra nyttigaste och näringsrikaste växten vi har, innehåller många vitaminer och mineraler. Bra mot allmän svaghet och trötthet, nedsatt immunförsvar, järnbrist, hjälper njurarna att göra sig av med slaggprodukter, ökar näringsupptaget, hjälper till vid ödem, eksem eller brist på östrogen.

Rönnbär:

När augusti kommer får vi vissa år njuta av en överdådlig färgprakt av de röda rönnbären. Hösten år 2009 var en sådan. Andra år får vi leta oss fram till enstaka bär. Rönnen är beroende av fåglar.

Det är med deras hjälp som rönnen sprids. Det kan hända att en fågel som mättat sig med rönnbär, suttit i en grenklyka på ett annat träd och utträttat sina behov. Vill det sig väl kan då fröna från rönnbäret slå rot i klykan. Rönnar som uppstår på detta sätt kallas flygrönnar. De har genom århundraden ansetts som magiska och har bl a använts till slag-

rutor för att finna vatten.

Bladen innehåller dubbelt så höga halter av C-vitamin som bäret. Bladen innehåller ett ämne som heter sorbitol som stödjer njurarnas borttransport av slaggprodukter. Blad och bär är allmänt stärkande.

Slånbär:

Bären har en sträv och sur smak, men sägs bli mildare efter några frostnätter. Man skall vara försiktig med att tugga sönder kärnorna då de innehåller ett ämne som i magen omvandlas till blåsyra som är giftigt. Medicinskt verkar slån sammandragande och upphostningsbefrämjande. Växten har främst använts i folkmedicin vid behandling av förkylning, förstoppning, väderspänning och reumatism. Banken är rik på garvämnen och har använts vid garvning av skinn. Taggarna har tjänstgjort som knapptålar för att fästa ihop kläder och som "korvstickor" att tillsluta ändar på korv med. Har även inom folkmedicin använts som anföringsmedel. Men numera vill vi nog bara använda slån till likör.

Med våren kommer örterna

Här har jag beskrivit örter som vi kan plocka från våren till hösten; som maskrosens nyttiga blad i en vårsallad eller en nässelsoppa, högsommarens johannesörtsblommor att lägga i rapsolja, till höstens nyttiga rönnbär att lägga i kallt vatten under natten och dricka som en stärkande dryck.

Gå gärna ut i naturen när den blir så skift grön, när björken har slagit ut och se vad som växer i din nära natur. Tag med dig en Fälthflora så att du säkert vet att du plockar rätt ört.

Du kan prova att dricka ett örtte på björkblad, där du tar 2 tsk torrade blad (4 tsk färska blad), håller över en kopp kokande vatten, låt dra under lock i 5-10 minuter, sila sedan, drick och njut.

Lycka till.

ULLA CARLSSON
örtterapeut

Källor:

Pelle Holmberg/Marie-Louise Eklöf
– Svenska Träd

Kerstin Ljungqvist – Nyttans växter
Harald Nielsen – Läkeväxter förr och nu

Bilder ut Nordens flora (1917)

Ju förr desto bättre

– Kulturarvet som resurs för en hållbar framtid, är utgiven av Sveriges Hembygdsförbund och Centrum för biologisk mångfald och presenterades lagom till stämman 2009. Boken innehåller nio kapitel som visar olika perspektiv på äldre tiders folkliga användning av naturresurserna. Boken är en källa för inspiration vid arbetet med att dokumentera lokala traditioner. Beställ boken på www.hembygd.se Ord. pris 140kr. Just nu 120:-/st och var 5:e bok gratis. Låt er inspireras att hitta ännu fler aspekter av hembygdens historia i denna knallrosa bok.

ÅRSSKRIFTER

Bettna krönikan 2009, Årgång 20

Bettna hembygdsförening
250 x 210 mm, 38 sidor
Arne Pettersson, 0155-922 65
<http://hem.passagen.se/bettna.hembygds/>
Sjön Långhalsen, Är Munter Munter?, Gamla paragarfer i nytt ljus, Politiska föreningar, Ovanliga namn på platser och mycket mera.

Nytt om Gammalt

Esbjörn Blåpannas Gille, Årsskrift 2009
234x170 mm, 34 sidor
Gunvor Carlsson 016-35 46 47
www.blapanna.se
Historien om Soldat Öst, Karakteristiskt gammalt hus i område med riksintresse, Råby-Rekarne madonnans hemlighet, Sällsamma händelser vid Tumbo kyrka, Historien om Gustavs finger m m.

Årsskrift 2010

Flens hembygdsförening
A5-format, 8 sidor
www.hem.passagen.se/flenshbf
eller ring 0157-135 24
Årsprogram, Årskrönikan 2009

Frustunabygden

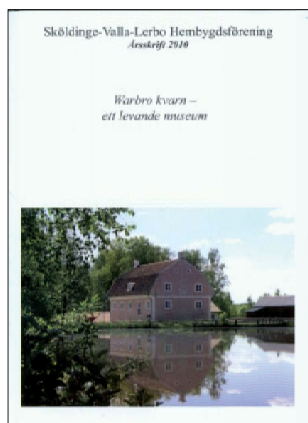
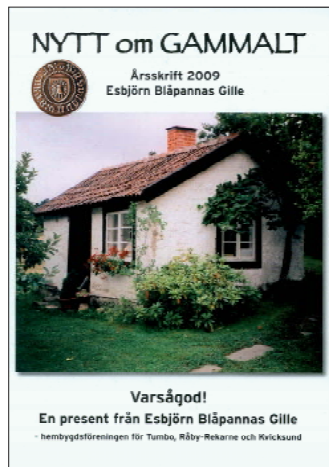
Frustuna hembygdsförening
Årgång 10, 2009
A5-format, 67 sidor
Sten Eriksson 0158-103 04
www.hembygd.se/sodermanland/gnesta
Årets gnestaprofil: syster Marianne, Folke Gerdman – en kulturförmedlare, Gamla torpstugor har mycket att berätta med mera.

Bygdeberättelser 2009

Gillberga-Lista hembygdsförening
205x230 mm, 96 sidor
Birgitta Larsson 016-603 22
www.gillberga-lista.nu
Lista kyrkas brudkrona, Nystartat företag på världskartan?, Föreläsningsföreningen i Gillberga, Sotpackans irrfärder i bygden, Tre stora byggprojekt i bygden och mycket, mycket mer.

Hällbybrunns Krönika 2009

Hällbybrunns hembygdsförening
A5-format, 34 sidor
Solveig Larsson, 016-35 23 36
Häradsdomare Agaton Johansson, Solgård - en hälsningar från förr, Bergstugan, Om hur nya förbindelser påverkar vårt närområde och mycket mer.

Årsskrift 2010, Årgång 6

Kjula-Jäders hembygdsförening
A4-format, 18 sidor
Britt-Marie Andersson 016-940 03
Styrelsen, Återblickar, Åldringsvården i Kjula, Brandväsandet i Kjula, Sevärdheter i Jäder med mera.

Callandern

Mariefreds hembygdsförening, Årsskrift 2010
A5-format, 42 sidor
www.hembygd.se/sodermanland/mariefred
Lennart Schweitz 0159-122 24
Edsalamordet, Revyhistoria, Sofia Callander-Nordvaeger, Assar Perssons leksaksindustri med mera.

Näshultakatalogen

Näshulta hembygdsförening, 2009 8:e utgåvan
A5-format, 58 sidor
Lars Johansson 016-703 04
www.nashulta.org
Näshultabornas egen telefonkatalog med för dem viktiga institutioner, Föreningar och företag med verksamhet i Näshulta med mera.

Årsskrift 2009, nr 4

Råby - Rönö hembygdsförening
A4-format, 12 sidor
Kurt Nordström 0155-24 15 90
www.hembygd.se/sodermanland/rabyrono
Något om Aspåker, Vädret för 25 år sedan, 100 år sedan planerad byggstart av Föreningsborg, Mina första minnen av Råby, Minnen av en häst.

Warbro kvarn - ett levande museum

Sköldinge - Valla - Lerbo hembygdsförening, Årsskrift 2010
A5-format, 36 sidor
Hans Bergh 0150-66 01 08
www.hembygd.d.se/sodermanland/skoldinge-valla-lerbo
Warbro - flerhundraårig kvarnplats, Svenska kvarnar, Kartbild, Kvarnens och mälarens historia, Warbro kvarn - med över 200-årig historia, Åter mals det mjöl i den gamla kvarnen med mera.

Årsskrift 2009

Stallarholmens hembygdsförening
A5-format, 24 sidor
Södermanlands län och Stallarholmen

ÅRSSKRIFTER

- sett ur en landshövdingens perspektiv, Blanka Märta, Skärvor från förr, Dansbandskampen länge sedan och mycket mer.

St Olof Årgång 19, nr 4 2009

Medlemsblad för Torshälla hembygdsförening

A5-format, 16 sidor

Lars Nystedt 016-35 87 59

e-post torshalla.hbf@eskilstuna.se

Två kanaltjubiléer firas nästa år, Familjen Thermanius på besök i Törshälla 1906, Fd läkarmottagningen på järnvägsplan med mera.

S:t Olof, Årgång 20, nr 1 2010

Kontakter och info som ovan

Mormorstäppans växter, Garvargården gården nr 15, "Krutlidan" – en genialisk byggnad med mera.

Torshammaren

Turinge – Taxinge hembygdsförenings årsskrift 2009

A5-format, 66 sidor.

Inger Rotewall Hemriksson

www.hembygd.se/sodermanland/turingetaxinge

Förvaring i gamla tider, läkekonsten förr, Lilla Rosenlund, Lutfiskbekymmer med mera

Årsskrift 2010, 4:e årgången

Vrena och Husby-Oppunda hembygdsförening

A5-format, 28 sidor

Ingvar Hugsén, 0155-912 67

www.hembygd.se/sodermanland/vrenahusbyoppunda

Ett exempel på hur man fick ut information till alla år 1860, Minnenas afton 7/5 2009, Flottning i Långhalsen och mycket mer.

Årsskrift 2009, Årg 23,

Ärta-Stenkista hembygdsförening

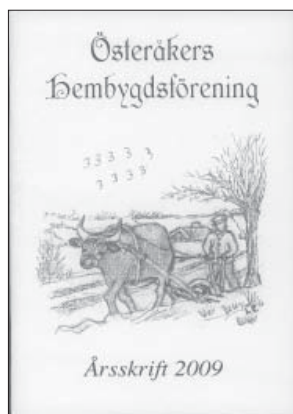
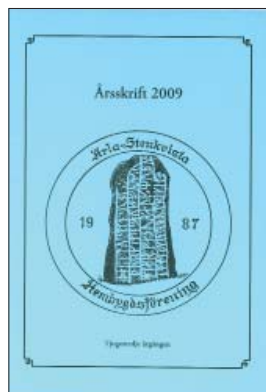
A5-format, 34 sidor

Rolf Gustafsson 016-770 07

www.hembygd.se/sodermanland/arlstenkvista

Jag läser inte böcker. Jag skriver dem.

Källa: Henry Kissinger

Hänt under 2009, Kommande aktiviteter, Befattningshavare, Studiebesök vid Fagervik, Bredbandsutbyggnaden i Eklången med mera.

Torpgrunden

Tidskrift för Öja - Västerns hembygdsförening, nr 4 2009

A5-format, 12 sidor

Carl-Gustav Dahlin 0589-40 112

www.hembygd.se/sodermanland/ojastavtermo

Ur sotarmästare Erikssons memoarer; Sotarspråket, Ekebergs Gamla tröskbolag, Öppet hus i Böcklinge smedja.

Torpgrunden

Tidskrift för Öja-Västerns hembygdsförening, nr 1 2010

Kontakter och info som ovan

Kommunal självstyrelse – förr och nu, Iskana och andra kalla minnen, 1947 års konfirmander i Västerns med mera.

Årsskrift 2009

Österåkers hembygdsförening

A5-format, 48 sid

Arne Westberg 0151-340 26

www.enebyhouse.se/hbf/

Småjordbruket Karlberg, Stavbäcken, Stockbäcken och Slängbäcken, En älgjakt i Österåker längesen, Min första portmonnä med mera

Årsskrift 2010

Östra Vingåkers hembygdsförening

A5-format, 52 sidor

www.hembygd.se/sodermanland/ostravingaker

Vinterro, Vi minns, Vår förening, Skarpskyttet i Toltp, Allan Jansson berättade, Beckershof, Märklig minnessten, Livet på Åkerön, Kaffekopparna i Boda Kvarn med mera.

Vill ha full koll på Sörmlandsutgivningen för artiklar!

För boktips/artiklar i tidningen Sörmlandsbygden och Succé(Nyköping) uppmanar jag här hembygdsföreningarna att skicka mig era skrifter/böcker, så skall jag skriva om dem!

Torbjörn Andersson

Skolvägen 18

611 72 Stigtomta

torbjornandersson2009@gmail.com

tfn; 073/903 04 52

SÖRMLANDSBYGDEN

2010

Året börjar med vinnare

Vinnare i ”**Kryssa med Sörmlandsbygden**”, bland fem inskickade lösningar, är; Siv Larsson, Floda
Ett bokpaket kommer på posten

Vinnarna i **Sockentävlingen** är utsedda. Bland 23 insända lösningar är tre personer dragna. Vinnare av ära, berömmelse och en trevlig bok är;

Ragnar Mårtensson, Katrineholm
Carl-Arne Eriksson, Stjärnhov
Aina Victorsson, Stora Sundby

HEMBYGDsförsäkringen

Sveriges Hembygdsförbund

OLYCKSFALLSFÖRSÄKRINGEN

En olycksfallsförsäkring ingår i grundförsäkringen.

För att omfattas av grundförsäkringen måste föreningen vara medlem i Sveriges Hembygdsförbund. Medlemskapet tecknas genom respektive regionalt hembygdsförbund.

- Olycksfallsförsäkringen omfattar alla som utför ett uppdrag åt föreningen och gör det ideellt. Försäkringen gäller också till och från uppdraget.
- Olycksfallsförsäkringen omfattar också besökare på föreningens egna arrangemang. Den gäller däremot inte till och från arrangemanget.
- Är föreningen bara hyresvärd och någon annan privatperson eller förening hyrt hembygdsgården gäller inte olycksfallsförsäkringen om någon blir skadad. I dessa fall kan ansvarsförsäkringen bli aktuell om skadan orsakats av föreningens försumlighet och föreningen bedöms enligt skadeståndslagen vara vållande till skadan.
- Olycksfallsförsäkringen gäller för läke-, tandskade- och resekostnader samt invaliditet och dödsfall.

Förlorad arbetsförtjänst ersätts inte. Läkarvård måste sökas i samband med olycksfallet.

Motsvarande försäkring kan tecknas för anställda som arbetar högst 16 timmar per vecka. Premien är 100 kr per person och år.

Arbetar personen 17 timmar eller mer per vecka tecknas försäkring hos IDEA/FÖRA.

Har ni frågor kontakta försäkringskansliet!

Hembygdsförsäkringen,
Östra Långgatan 30A, 432 41 Varberg
hembygdsforsakringen@hembygd.se 0200-22 00 55

Skadeförebyggande åtgärder

Det finns även fortsättningsvis pengar att söka för skadeförebyggande åtgärder. Passa på att utnyttja dem! Hembygdsförsäkringen når du via kontaktuppgifterna ovan eller via www.hembygd.se

Hus med historia

Alla ni som under året kommer att sätta igång arbeten på era hembygdsgårdar glöm inte att kontrollera hur er försäkring gäller vid renovering och byggnation.

Hembygdsförsäkringspremien påverkas inte vid renovering och underhåll.

Vid nybyggnation eller omfattande till-/ombyggnad bör en byggprojektsförsäkring tecknas.

Kontakta Hembygdsförsäkringen så får ni hjälp att vara rätt försäkrade.

Inspirationsdag

Barn- och

Ungdomsverksamhet
i hembygdsrörelsen

Åsa Folkhögskola den 28 augusti

Från min sida sett...

Några färska intryck från sörmländska fågelmarker

Det vore mig fjärran att jämföra det mänskliga beteendet med fåglars. Om någon läsare ändå skulle falla för frestelsen så är jag utan skuld. Så här var det:

Torpet med omgivning är numera försett med flertalet fågelholkar av skiftande utseende och kvalitet. Nästan alla är varje sommar bebodda. Det tyder på att dessa inflyttade vänner tycker sig ha funnit en god värd.

Kring detta boende uppstod dock under våren en pinsam konflikt som utvecklade sig till handgripligheter, eller vad det nu kan heta när det gäller fåglar.

En populär holk har de senaste åren varit upptagen av stället förmodligen äldsta talgoxe, som med sin familj levt gott på sommarens insekter och vinterns talgbollar och dyra lyxblandning.

I denna holk har familjen levt ett lyckligt familjeliv och vid fågelbordet har det varit ett livligt umgänge av talgoxar, kusin blåmesen, en- och talltitor och en och annan nötväcka.

I vårens tid anlände plötsligt en grupp främlingar, som i högsta grad hör till den svenska faunan: de svartvita flugsnapparena. De är mycket vanliga och välkomna i Sverige, bara inte just här och just då.

En särskilt stöddig "flugfångare" ville nämligen lägga beslag på talgoxens holk, detta trots att det fanns andra

lediga boenden i omgivningen. En strid uppstod, och den blev häftig. Vi bevittnade den från köksfönstret med blandade känslor.

Vem skulle man egentligen hålla på? Var det husets trogne vän, den gamla talgoxen? Eller den vittbefarne flugsnapparen, han som under färden från Afrika trotsat sandstormar och skyfall, jaktfalkar och fångstnät för att slutligen nå den sörmländska idyllen för att slå sig ner och lägga ägg?

Borde inte denne främling ta seden dit han kommer och inte så fräckt tränga undan den redan boende? Jo, så tyckte vi nog, men naturens lagar rubbar man inte på så lätt. Den lönnfeta talgoxen orkade inte stå emot den vältränade flugsnapparen. Det var bara att fly fältet med ett utdraget kvirrande av missnöje. Kvar vid holken satt en stolt segrare i frack.

Tyvärr har det med åren blivit allt svårare att höra vacker fågelsång. Mina öron är inte vad de varit. Än kan jag höra duvan kuttra och göken gala, men de finstämda finesserna i småfåglarnas morgonkonsert är det svårare att njuta av. De försvann strax efter syrsorna.

I detta läge blir man närmast frustrerad av att följa med på gökotta och höra guiden sätta fingret i vädret för att meddela att i närmaste buske hörs bofinken, lite längre bort lövsångaren och i vassen bortom den lilla sjön hörs samtidigt sävsångarens

milt ljuva stämman. Den enda ljuva man hör av allt detta är bofinken.

Vem sjunger vackrast av alla svenska fåglar? Den saken har diskuterats. Att det inte är näktergalen påpekades av kåsören Mats Lundegård i Dagens Nyheter. Att påstå att näktergalen är överreklamerad är väl som att svära i kyrkan, förmodar han men tar ändå risken och lägger sin röst på koltrasten.

En koltrasts djupa, klara toner kan jag fortfarande höra och glädjas åt. Där finns det variationer. Dessvärre kan jag inte varje gång avgöra om det är tal- eller koltrasten som upphäver sin stämman. Men det spelar ingen roll. Båda är lika bra.

Deras härliga sånger kan med lätthet översättas till det mänskliga språket. Man kan tyda melodislingorna som man vill.

Den gamle mannen som en kväll gick genom skogen på väg till fest hos grannen hörde tydligt trastens upprepade varningar "gå inte dit... gå inte dit... gå inte dit..."

Varför då? Mannen frågade och fick svaret: "du blir full... du blir full... du blir full..." Han fortsatte dock, trots varningen, och så gick det som det gick. När han flera timmar senare på vinglig stråt gick vägen tillbaka betraktades han av samma trast, som då sjöng sitt muntra "pirum... pirum...pirum..."

HARALD OTTOSSON

Begränsad eftersändning.
Vid definitiv eftersändning återsänds
försändelsen med nya adressen på baksidan

*Avsändare: Södermanlands hembygdsförbund
Behmbrogatan 20, 611 32 Nyköping*

Sörmland

Efter en biltur genom Sörmland en vacker sommardag skrev Wille Larsson denna dikt när han kom hem. Den har också publicerats i Ärla Stenkvista hembygdsförenings årsskrift 2006.

ROLF GUSTAVSSON

Sörmland med vackra högresta skogar
Böndernas lador, tröskverk och plogar
Allt ger en bild av en vacker natur
Skogens bestånd av gran och fur

Månen om natten ger bländande ljus
Skimrar och lyser på lador och hus
Åt djuren i skogen ger månen hopp
Åt älgar och rådjur i samlad tropp.

På ängen står floran riklig och grön
Violer och sippor på backens krön
Fältens rika och vajande gröda
Ger oss en närbild av bondens möda

Sörmländska slott bland urgamla ekar
Sjöar där älvor trår sina lekar
Så är vårt Sörmland i egen gestalt
Som hänför oss alla och giver oss allt.

Sjöar sig speglar mot himlen så blå
Flödar och smyger kring bergen de blå
Sothöns och måsar mångfald av änder
Simmar och trivs vid sjöarnas stränder

Ja, Sörmländska bygden är fager och grann
Där vyer av skönhet vi rikligen fann
Medhjärtat i Sörmland vi lever så tryggt
Där tron på naturen vår framtid vi byggt.

Glimtar ur de sörmländska folkbibliotekens historia

Idag går vi med självklara steg till biblioteket när vi letar efter böcker, tidningar och annan media. Att biblioteken ska finnas där och serva oss ser vi som en självklar medborgerlig rättighet, självklar i ett demokratiskt samhälle. Men det har naturligtvis inte alltid varit så. Biblioteken i alla dess former växte fram på allvar under 1800-talet. Det fanns då många olika bibliotek, med det gemensamt att de främst drevs av ideella krafter. Det fanns sockenbibliotek, arbetarbibliotek, folkrörelsebibliotek och i städerna fanns det ibland även "Boklådar" där man både kunde låna och köpa böcker.

Först i början av 1900-talet började de mer moderna folkbiblioteken växa fram.

Följ de sörmländska bibliotekens framväxt och utveckling

tillsammans med Birgitta Widholm i Sörmlandsbygden 2010. Följ med på resan från 1600-talens första ansatser via bokbussar och centralbibliotek fram till dagens läns- kommun- och sjukhusbibliotek

JF

Medlemskursen Kust och hav den 2 juni

Dagen kommer att börja i Femörefortet med guidning. Fyrvaktarbostaden på Femörehuvud och en hel del annat kommer att förgylla dagen.
Det finns några platser kvar.

Ring för mer information eller besök hemsidan
0155-28 43 00
kansli@hembygd.d.se

Prenumerera på Sörmlandsbygden

Endast 150:- /år

(exl porto)

Ring 0155-28 43 00

Maila kansli@hembygd.d.se

Äldre böcker från 50:- /styck